

Araştırma Makalesi

Künye: Sevilmış, A. & Şirin, E. F. Ocak, U.C (2021). Sporcuların Ahlaki karar alma tutumlarının sportmenlik yönelim boyutları açısından incelenmesi, Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 23(1).

SPORCULARIN AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARININ SPORTMENLİK YÖNELİM BOYUTLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Ali SEVİLMİŞ¹, Erkan Faruk ŞİRİN², Umut Can OCAK³

ÖZ

Bu çalışmada, sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının, sportmenlik yönelimi boyutları yönünden incelenmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla ahlaki karar alma tutumlarının sportmenlik yönelimi boyutlarını (sosyal normlara uyum, kurallara ve yönetime saygı, sporda sorumluluklara bağlılık ve rakibe saygı) anlamlı düzeyde yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Araştırma ilişkisel tarama modeline uygun olarak yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Wushu Federasyonu tarafından düzenlenen 4-14 Şubat 2018 tarihleri arasında Türkiye Gençler ve Büyükler Wushu Sanda ve Taolu Şampiyonasına katılan 487 erkek (X yaş = 24.64, Ss = 5.50 yıl) sporcu oluşturmaktadır. Araştırmada, veri toplanması amacıyla; "Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği", "Sporda Ahlaki karar alma Tutumları Ölçeği" ve araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sportmenlik yönelimi alt boyutlarından "sosyal normlara uyum", "kurallar ve yönetime saygı", "sporda sorumluluklara bağlılık" ve "rakibe saygı" ile ahlaki karar alma boyutlarından "adilce kazanmayı korumak" pozitif ilişkili, "yarışma severliği benimsemek" ile negatif ilişkili olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte "sosyal normlara uyum" ile ahlaki karar alma boyutlarından "hileyi benimsemek" pozitif ilişkili, "rakibe saygı" ile "hileyi benimsemek" negatif ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca ahlaki karar alma tutumlarının tüm alt boyutlarının "sosyal normlara uyum" ve "sporda sorumluluklara bağlılık" boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Ahlaki karar alma tutumlarından "adilce kazanmayı korumak" ve "yarışma severliği benimsemek" alt boyutlarının sportmenlik yönelimi alt boyutlarından "kurallar ve yönetime saygı" ve "rakibe saygı" boyutlarına anlamlı katkısı görülürken, "hileyi benimsemek" alt boyutunun anlamlı bir katkısının olmadığı görülmüştür. Sporcuların Sportmenlik yönelimleri alt boyutları ile ve Ahlaki karar alma alt boyutları arasındaki ilişki spor alan yazınında ilk kez ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sportmenlik yönelimi, ahlaki karar verme tutumları, ahlaki davranış, Wushu

EXAMINATION OF ATTITUDES OF ATHLETES TO MORAL DECISION –MAKING IN TERMS OF DIMENSIONS OF SPORTSPERSONSHIP ORIENTATION

ABSTRACT

In this study, it was targeted to examine the attitudes of moral decisions makings of the athletes in terms of the dimensions of sportpersonship orientation. The study group of the research consist of 487 male athletes, who participated in Youth and Adults Wushu Sanda and Taolu Championship, held between the dates of February 4-14, 2018 by Wushu Federation. In the study, in order to collect the data, "Multidimensional Sportspersonship Orientation Scale", "The Attitudes to Moral Decision-Making in Youth Sport Questionnaire", and "Personal Information Form", prepared by the researcher, were used. As a result of the study, it was found that "respect for social convention", "respect for rules and officials", "respect for one's full commitment", and "respect for opponents", among sub dimensions of sportpersonship orientation, were positively associated with "keep winning in proportion", and negatively associated with "acceptance of gamesmanship", among the dimensions of moral decisions makings. However, it was found that "respect for social convention" was positively associated with "acceptance of cheating", among the dimensions of moral decisions makings, while "respect for opponents" was

Bu araştırma 1.Uluslararası Rekreasyon ve Spor yönetimi Kongresinde sunulmuştur

Atabesbd,2021;23(1)

¹ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, spor Bilimleri Fakültesi, Karaman
<https://orcid.org/0000-0001-8338-5927>

² Selçuk Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Konya
<https://orcid.org/0000-0002-6837-7758>

³ Türkiye Wushu Federasyonu, Ankara
<https://orcid.org/0000-0002-5424-2385>

negatively associated with “acceptance of cheating”. In addition, it was seen that all sub-dimensions of attitudes to moral decisions making significantly predicted the dimensions of “respect for social convention” and “respect for one’s full commitment”. While it was seen that there was a significant contribution of sub-dimensions of “keep winning in proportion” and “acceptance of gamesmanship”, among attitudes to moral decisions makings, to the dimensions of “respect for rules and officials” and “respect for opponents”, among sub-dimensions of sportpersonship orientation, it was also seen that sub-dimension of “acceptance of cheating” did not have any significant contribution. The relationship between athletes' sportmanship orientation sub-dimensions and moral decision-making sub-dimensions has been discussed for the first time in sports literature.

Keywords: Sportpersonship orientation, attitudes to moral decision-making, moral behavior, Wushu

GİRİŞ

Spor, doğası gereği, katılımcıların birbirleriyle etkileşime girdiği, ilişki kurduğu ve etkilediği sosyal bir bağlamdır. Spor, sosyal doğası gereği, sakatlanan bir rakibe yardım etmek ve kötü oyunundan sonra bir takım arkadaşını desteklemek gibi başkaları için olumlu sonuçları olan eylemler için geniş fırsatlar sağlar. Aynı zamanda, sporun sosyal doğası, diğer katılımcıları aldatma, yalan söyleme, korkutma ve yaralama, kısacası başkaları için olumsuz sonuçları olan davranışlarda bulunma potansiyeli yaratır (Kavussanu, 2008).

Sporda başkalarının hakları ve iyiliği için sonuçları olan davranışlar ahlaki alana dâhil edilir (Turiel, 1983). Sporda ahlaki davranışlar yaygındır ve genellikle takım arkadaşları ve rakiplerle etkileşimlerin kaçınılmaz olduğu bireysel (boks) ve takım sporlarında (futbol) ortaya çıkar. Bir spor branşında temas ne kadar fazlaysa ahlaki sorunların ortaya çıkma potansiyeli o kadar yüksektir (Kavussanu, 2008).

Takım arkadaşlarıyla işbirliği yapmayı, dayanışmayı, özdenetim geliştirmeyi, cesaret göstermeyi, adalet, takım sadakati ve sebat gibi erdemleri öğrenmeyi amaçlayan bir araç olduğu gibi (Shields ve Bredemeier, 2007) hilenin benimsendiği, rakibin itildiği, kazanmak için her hareketin uygun görüldüğü bir araç olarak da ortaya çıkmaktadır.

Ancak bugün, sporda ahlaksız davranışların sayısız raporu, sporun bir karakter üreticisi olarak algılanmasını sorguluyor. Agresif davranış hikayeleri ve neredeyse tüm spor katılım seviyelerinde hile eylemleri bulmak kolaydır ve sporda çok sayıda etik dışı davranışın değişik mücadelelerde değişik davranış şekilleriyle ortaya çıktığına dair bulgular mevcuttur (Sevilmiş, 2020). İlgili alanda yazın incelendiğinde sporcuların ahlaki ile çeşitli araştırmalar yayınlanmıştır. Bu incelemeler odak bakımından biraz farklılık gösterse de, sporda ahlak (ve ahlaki gelişim) ile ilgili literatürün kapsamlı açıklamalarını oluştururlar (Solomon, 2004).

Weiss ve ark., (2008) Ahlaki değerlere katkıda bulunmada sporun rolünü incelemiş ve ahlaki gelişimin teorik perspektiflerini ortaya koymuştur. Pizzi ve Stranger (2020) sporda ahlaki davranışın altında yatan ilişkileri araştırmıştır. Takım arkadaşı normlarına karşı olumlu

sosyal davranış ile görev uyumu, sosyal uyum ve kolektif etkinlik arasında pozitif anlamlı ilişki tespit etmiştir. Farklı bir ifade ile olumlu sosyal davranışlar ve görev uyumu topluluktaki bireylerin ve grupların davranışlarını kontrol etme olanağı sağlıyor. Tüm bu araştırmalar sporda ahlaki davranışın veya ahlaksız davranışın bir sonucunun olduğunu bize göstermektedir.

Kuramsal kavramsal çerçeve

Son yıllarda sporcuların ahlaki davranışları ile ilişkili çalışmalar incelendiğinde Rest (1984)'in ahlaki eylem modeli ve spor ahlakı üzerine önemli araştırmalar üreten ikinci bir teorik çerçeve, Bandura'nın (1991) sosyal bilişsel ahlaki düşünce ve eylem teorisidir. Rest (1984), ahlak araştırmalarında nihai olarak önemli olanın davranışı anlamak olduğunu ve bu amaca ulaşmak için davranışa yol açan iç süreçleri anlamamız gerektiğini savundu. Rest (1984)'e göre, bu içsel süreçleri bilmeden davranışa ahlaki diyemeyiz çünkü onu neyin ürettiğini bilmiyoruz. Bandura (1991), ahlaki eylem modelinde ise davranışın sosyal olarak etiketlenmesinde eylemin sonuçlarının diğerleri için önemini vurgulamıştır ve davranışın sonuçlarının, davranışın kınanır olup olmadığını belirleyici olduğunu ileri sürmüştür. Ahlaki karar alma ile ilişki çalışmaları bu iki modele dayandırılmaktadır.

Rest (1984)'in ahlaki eylem modeli spor bağlamında çalışan araştırmacılar çoğunluk göstermektedir. Örneğin Kavussanu, ve Roberts, (2001) yapmış olduğu araştırmada şu bulguları tespit etmiştir. Erkek sporcular daha yüksek ego yönelimi, daha düşük görev yönelimi, daha düşük ahlaki işleyiş seviyeleri ve sportmenlik dışı davranışlara daha fazla onay verdiklerini ve zarar verici eylemleri meşru olarak yargılama olasılıklarının kadınlardan daha fazla olduğu sonucunu tespit etmiştir. Farklı bir ifade ile cinsiyet bağlamında zarar verici eylemleri yapıp bunu meşru gören grubun erkekler olduğu tespit edilmiştir.

Ulusal literatür incelendiğinde ise ahlaki karar alma ile ilgili çalışmaların büyük bir kısmı çeşitli tutum çalışmaları ile gerçekleştirilmiştir (Gürpınar, 2014b; Arslan, 2018). Aynı zamanda ahlaki karar alma tutumu farklı değişkenlerle de ilişkilendirilmiştir (Sarı ve Köleli, 2020). Alan yazın incelendiğinde Telama ve Liukkonen (1999) spor yapan kişilerin yapmayan kişilere göre hileyi daha çok benimsedikleri sonucuna ulaşmıştır. Ponseti ve ark. (2012) hile ve yarışma severliği benimsemenin branşlar arasında farklılığını ortaya koymuştur. Arslan (2018) ahlaki karar almanın branşlar arasındaki farklılığını ortaya koymuştur.

İlgili alan yazın incelendiğinde başarı hedefi perspektifleri, motivasyonel iklim algısı ve sportmenlik ilişkisini (Gano-Overway ve ark., 2005), Gençlik futbolunda hedef yönelimleri, algılanan yetenek ilişkisini (Lemyre ve vd., 2002) doping kullanıcılarının sosyal imajını motivasyon, sportmenlik yönelimleri ve saldırganlık ilişkisini (Chantal ve ark., 2009) hedef

yönelimi ve sportmenlik ilişkisini (Dunn ve Dunn, 1999), Başarı hedefleri, motivasyonel iklim ve sportmenlik ilişkisini (Stornes ve Ommundsen, 2004) motivasyonel iklim ve sportmenlik ilişkisini (Miller ve ark., 2004) incelenmiştir.

Bunun yanında sporda ahlaki karar alma değişik araştırmalarda ele alınmıştır. Telama ve Liukkonen (1999) sporla uğraşan erkeklerin saldırganlığa spor yapmayan çocuklardan daha fazla adanmış olduklarını sonucuna ulaşmıştır. Sarı ve Köleli (2020) Sporcuların tükenmişliği ve ahlaki karar alma tutumları arasında ilişki tespit etmişlerdir. Fakat ilgili alan yazın incelendiğinde sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının, sportmenlik yönelimi boyutları yönünden incelenmesi ele alınmamış, bu nedenle bu araştırma yapılmıştır.

Bu araştırma ahlaki karar alma alt boyutlarının her birinin örneğin yarışma severlik (oyun kurallarının açığını aramak, rakibi dezavantaja uğratmak için argo konuşmak, küfretmek, oyunu bilerek yavaşlatmak, atağı kesmek, sayıyı ya da golü engellemek için yapılan taktik faul gibi özellikler) hile (yakalanmamaya ve ceza almamaya çalışarak oyun kurallarını ihlal etmek, haksız penaltı almaya çalışmak, eliyle gol atmaya çalışmak) ve adilce kazanmayı korumak gibi sporcuların hile odaklı algıları ile Sosyal normlara uyum (sporda sorumluluklara bağlılık, kendi hatasını kabul etme) kurallara ve yönetime saygı (müsabakadan sonra tokalaşma, rakibin iyi performansını fark etme ve iyi bir kaybeden olma) sporda sosyal sorumluluklara bağlılık (görevlilerin çok yeterli olmadığı zamanlarda bile kurallara saygı ve bağlılık) Rakibe saygı (sakatlanmış oyuncudan haksız bir şekilde yararlanmayı reddetme) algılarının ilişkilerinin ortaya konması açısından literatüre katkı sağlayacaktır. Farklı bir ifade ile sporcunun kazanmak için yaptığı her türlü hile ile spora duyulan sorumluluğun ve buna bağlı dürüst davranmanın ilişkisi ele alınmıştır. İlgili alan yazın da iki ilişkiyi ele alan araştırmaya rastlanamamıştır. Türkiye’de sporda etik dışı davranışların özünün anlaşılması açısından ve bunun sonucunda bu etik dışı davranışların çözümüne katkı sunması açısından bu araştırma spor alan yazınına katkı sağlayacaktır.

YÖNTEM

Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Wushu Federasyonu tarafından düzenlenen 4-14 Şubat 2018 tarihleri arasında Türkiye Gençler ve Büyükler Wushu Sanda ve Taolu Şampiyonasına katılan 487 erkek (X yaş = 24.64, Ss = 5.50 yıl) sporcu oluşturmaktadır.

Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği

Vallerand ve ark., (1997:197-206) de geliştirdiği (Multidimensional Sportpersonship Orientation Scale-MSOS)'un Türkçeye uyarlanmasını Sezen-Balçıkanlı (2010) yapmıştır. Yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışması sonucunda Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği 4 faktörlü 20 maddeye sahip bir ölçek olarak ortaya çıkmıştır. Alt boyutlar ve Cronbach Alpha değerleri Faktör 1 (Sosyal Normlara uyum) 0,86; Faktör 2(Kurallara ve yönetime Saygı) 0,83; faktör 3(Sporda Sorumluluklara Bağlılık) 0,91 Faktör 4 (Rakibe Saygı) 0,822dir. Açıklanan toplam varyans %69.511'dir. Sonuç olarak MSOS'nin Türkçe formundan elde edilen verilerin kurumsal yapı tarafından açıklandığı ve güvenirlik katsayılarının yeterli olduğu belirlenmiştir.

Ahlaki karar alma Tutumları Ölçeği

Lee ve vd. (2007:369-392) tarafından geliştirilen Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeğinin (AMDYSQ) Türkçeye uyarlanması Gürpınar (2014a) tarafından yapılmıştır. Yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışması sonucunda Çok Boyutlu Ahlaki karar alma Tutumları Ölçeği 3 faktörlü 9 maddeye sahip bir ölçek olarak ortaya çıkmıştır. Alt boyutlar Faktör 1 'Hileyi benimsemek' Faktör 2 'Yarışma Severliği Benimsemek' Faktör 3 'Adilce Kazanmayı korumak' dır. AMDYSQ'nun Cronbach Alpha katsayısı 0,76, test-tekrar test güvenirlik katsayısı 0,855 olarak bulunmuştur. AMDYSQ'nun geçerliği doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Uyum indeksleri değerlerinin tüm parametrelerde iyi veya mükemmel seviye de olduğu görülmüştür (Ki-kare/sd=2,85; GFI= 0,96; AGFI= 0,93; CFI= 0,96; NNFI= 0,94; RMSEA= 0,068; SRMR= 0,047). Sonuç olarak, AMDYSQ'nun Türkçe formundan elde edilen verilerin kuramsal yapı tarafından açıklandığı ve güvenirlik katsayılarının yeterli olduğu belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmacı tarafından toplanan ölçekler, kontrol edilerek eksik veya yanlış doldurulanlar araştırma dışında tutulmuştur. Daha sonra geçerli ve kabul edilebilir nitelikte olanları, SPSS paket programında değerlendirilmek üzere bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde istatistikî yöntem olarak; Wushu Sanda ve Taolu Şampiyonasına katılan sporcuların sportmenlik düzeyleri ile ahlaki karar alma tutum

ortalamaları arasında bir ilişki olup olmadığını test etmek için Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı Tekniği ve sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının, sportmenlik yönelimi boyutlarını yordayıp yormadığını test etmek için ise çoklu regresyon analizi tekniği ve Regresyon katsayılarının anlamlılığı için t testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Sportmenlik Yönelimi Alt Boyutları İle Sporda Ahlaki Karar Alma Tutumları Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular

Tablo 1. Sporcuların Sportmenlik yönelimleri alt boyutları ile ve Ahlaki karar alma tutumları arasındaki ilişki

	1	2	3	4	5	6	7
Sportmenlik Yönelimi							
1 Sosyal Normlara Uyum	1						
2 Kurallar ve Yönetime Saygı	,534**	1					
3 Sporda Sorumluluklara Bağlılık	,598**	,628**	1				
4 Rakibe Saygı	,477**	,606**	,582**	1			
Ahlaki Karar Alma							
5 Hileyi Benimsemek	,096*	-,031	,025	-,125**	1		
6 Yarışma Severliği Benimsemek	-,273**	-,283**	-,245**	-,308**	,208**	1	
7 Adilce Kazanmayı Korumak	,444**	,535**	,513**	,463**	-,060	-,254**	1

Sporcuların Sportmenlik yönelimleri alt boyutları ile ve Ahlaki karar alma tutumları arasındaki ilişki Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı kullanılarak incelenmiştir. Normallik doğrusallık ve eş varyanslılık durumları kontrol edilmiştir. Çizelgede bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisini incelediğimizde; Sportmenlik yönelimi alt boyutlarından Sosyal normlara uyum alt boyutu ile Ahlaki karar alma boyutlarından adilce kazanmayı korumak ile pozitif anlamlı orta düzeyde; yarışma severliği benimsemek ile anlamlı negatif düşük düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir.

Sportmenlik yönelimi alt boyutlarından kurallar ve yönetime saygı ile Ahlaki karar alma boyutlarından adilce kazanmayı korumak arasında pozitif anlamlı orta düzeyde; hileyi benimsemek ve yarışma severliği benimsemek ile anlamlı negatif düşük düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir.

Sportmenlik yönelimi alt boyutlarından Sporda Sorumluluklara Bağlılık ile Ahlaki Karar Alma alt boyutlarından Adilce kazanmayı koruma arasında pozitif anlamlı orta düzeyde; yarışma severliği benimsemek ile anlamlı negatif düşük düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir.

Sportmenlik yönelimi alt boyutlarından Rakibe saygı ile Ahlaki Karar Alma alt boyutlarından Adilce kazanmayı korumak arasında pozitif anlamlı orta düzeyde; Hileyi benimsemek ile anlamlı negatif düşük düzeyde yarışma severliği benimsemek ile anlamlı negatif orta düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir.

Sportmenlik Yönelimi Alt Boyutlarının Sporda Ahlaki Karar Alma Tutumlarını Yordayıp Yordamadığına İlişkin Bulgular

Tablo 2. Sosyal Normlara Uyum Alt Boyutuna İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordanan Değişken	Yordayan Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p
Sosyal Normlara Uyum	(Sabit)	1,867	,254		7,351	,000
	Hileyi Benimsemek	,180	,045	,163	4,040	,000
	Yarışma Severliği	-,225	,046	-	-	,000
	Benimsemek			,205	4,918	
	Adilce Kazanmayı Korumak	,414	,042	,401	9,849	,000

Multiple R= .500 R²=.250
Adj R² = .245 F (3,483) = 53,558, p=0,00< .05

Araştırma bulgularına göre, sportmenlik yönelimi alt boyutlarından sosyal normlara uyum alt boyutu, hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak ahlaki karar alma tutum boyutları ile anlamlı bir model oluşturmaktadır. Bu boyutlar toplam varyansın %25'ini açıklamaktadır ($R= .500 R^2=.250$, $F_{(3,483)} = 53,558$, $p=0,00< .05$). Regresyon kat sayılarının anlamlılığına ilişkin t Testi sonuçları incelendiğinde ise hileyi benimsemek boyutu ($\beta=.163$), yarışma severliği benimsemek boyutu ($\beta=-.205$) ve adilce kazanmayı korumak boyutu ($\beta=.401$) sportmenlik yönelimi alt boyutlarından sosyal normlara uyum alt boyutu üzerinde önemli bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Ayrıca beta değerleri incelendiğinde en büyük beta değeri adilce kazanmayı korumak boyutunun olduğu görülmektedir. Farklı bir ifade ile sosyal normlara uyumu en fazla yordayan bağımsız değişken adilce kazanmayı korumaktır.

Tablo 3. Kurallar ve Yönetime Saygı Alt Boyutuna İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordanan Değişken	Yordayan Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p
	(Sabit)	2,285	,206		11,077	,000
	Hileyi Benimsemek	,030	,036	,032	,834	,405

Kurallar ve Yönetime Saygı	Yarışma Severliği	-,153	,037	-	-4,119	,000
	Benimsemek			,164		
	Adilce Kazanmayı Korumak	,433	,034	,495	12,675	,000
<hr/>						
<i>Multiple R= .557 R²=.310</i>						
<i>Adj R² = .360 F_(3,483) = 72,498, p=0,00< .05</i>						

Araştırma bulgularına göre, sportmenlik yönelimi alt boyutlarından kurallar ve yönetime saygı alt boyutu, hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak ahlaki karar alma tutum boyutları ile anlamlı bir model oluşturmaktadır. Bu boyutlar toplam varyansın %31'ini açıklamaktadır ($R = .557 R^2 = .310$, $F_{(3,483)} = 72,498$, $p = 0,00 < .05$).

Regresyon kat sayılarının anlamlılığına ilişkin t Testi sonuçları incelendiğinde ise yarışma severliği benimsemek boyutu ($\beta = -.164$) ve adilce kazanmayı korumak boyutu ($\beta = .495$) sportmenlik yönelimi alt boyutlarından kurallar ve yönetime saygı alt boyutu üzerinde önemli bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Hileyi benimsemek boyutu ise sportmenlik yönelimi alt boyutlarından kurallar ve yönetime saygıyı yordamada önemli bir etkiye sahip değildir ($p > .05$). Ayrıca beta değerleri incelendiğinde en büyük beta değeri adilce kazanmayı korumak boyutunun olduğu görülmektedir. Farklı bir ifade ile kurallar ve yönetime saygıyı en fazla yordayan bağımsız değişken adilce kazanmayı korumaktır.

Tablo 4. Sporda Sorumluluklara Bağlılık Alt Boyutuna İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordanan Değişken	Yordayan Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	(Sabit)	2,066	,214		9,633	,000
	Hileyi Benimsemek	,079	,038	,082	2,095	,037
	Yarışma Severliği	-,133	,039	-	-3,443	,001
	Benimsemek			,140		
	Adilce Kazanmayı Korumak	,430	,036	,483	12,123	,000
<hr/>						
<i>Multiple R= .533 R²=.284</i>						
<i>Adj R² = .280 F_(3,483) = 63,884, p=0,00< .05</i>						

Araştırma bulgularına göre, sportmenlik yönelimi alt boyutlarından sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutu, hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak ahlaki karar alma tutum boyutları ile anlamlı bir model oluşturmaktadır. Bu boyutlar toplam varyansın %28,4'ünü açıklamaktadır ($R = .533 R^2 = .284$, $F_{(3,483)} = 63,884$, $p = 0,00 < .05$). Regresyon kat sayılarının anlamlılığına ilişkin t Testi sonuçları incelendiğinde

ise hileyi benimsemek boyutu ($\beta=.082$), yarışma severliği benimsemek boyutu ($\beta=-.140$) ve adilce kazanmayı korumak boyutu ($\beta=.483$) sportmenlik yönelimi alt boyutlarından sporda sorumluluklara bağlılık alt boyutu üzerinde önemli bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Ayrıca beta değerleri incelendiğinde en büyük beta değeri adilce kazanmayı korumak boyutunun olduğu görülmektedir. Farklı bir ifade ile sporda sorumluluklara bağlılığı en fazla yordayan bağımsız değişken adilce kazanmayı korumaktır.

Tablo 5. Rakibe Saygı Alt Boyutuna İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Yordanan Değişken	Yordayan Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p
Rakibe Saygı	(Sabit)	2,795	,229		12,190	,000
	Hileyi Benimsemek	-,061	,040	-,061	-1,514	,131
	Yarışma Severliği	-,190	,041	-,191	-4,602	,000
	Benimsemek			,191		
	Adilce Kazanmayı Korumak	,384	,038	,411	10,130	,000

Multiple R= .506 R²=.257
Adj R² = .252 F (3,483) = 55,546, p=0,00< .05

Araştırma bulgularına göre, sportmenlik yönelimi alt boyutlarından rakibe saygı alt boyutu, hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak ahlaki karar alma tutum boyutları ile anlamlı bir model oluşturmaktadır. Bu boyutlar toplam varyansın %25,7'sini açıklamaktadır ($R= .506 R^2=.252$, $F_{(3,483)} = 55,546$, $p=0,00< .05$). Regresyon kat sayılarının anlamlılığına ilişkin t Testi sonuçları incelendiğinde ise yarışma severliği benimsemek boyutu ($\beta=-.191$) ve adilce kazanmayı korumak boyutu ($\beta=.411$) sportmenlik yönelimi alt boyutlarından rakibe saygı alt boyutu üzerinde önemli bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Hileyi benimsemek boyutu ise sportmenlik yönelimi alt boyutlarından rakibe saygıyı yordamada önemli bir etkiye sahip değildir ($p>.05$). Ayrıca beta değerleri incelendiğinde en büyük beta değeri adilce kazanmayı korumak boyutunun olduğu görülmektedir. Farklı bir ifade ile rakibe saygıyı en fazla yordayan bağımsız değişken adilce kazanmayı korumaktır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sonucunda sportmenlik yönelimi alt boyutlarından "sosyal normlara uyum", "kurallar ve yönetime saygı", "sporda sorumluluklara bağlılık" ve "rakibe saygı" ile ahlaki karar alma boyutlarından "adilce kazanmayı korumak" pozitif ilişkili, "yarışma severliği benimsemek" ile negatif ilişkili olduğu bulunmuştur.

Bu sonuçlar sporda adilce kazanmanın, bir sporcunun sportmenlik özelliklerinden olan kendi hatasını kabul etme, müsabakadan sonra tokalaşma, rakibin iyi performansını fark etme iyi bir kaybeden olma, görevlilerin çok yeterli olmadığı zamanlarda bile kurallara saygı ve bağlılık, sakatlanmış oyuncudan haksız bir şekilde yararlanmayı reddetme özelliklerinin bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca bir sporcunun sportmenlik özellikleri ile olan oyun kurallarının açığını arama, rakibi dezavantaja uğratmak için argo konuşma, küfretme, oyunu bilerek yavaşlatma, atağı kesme, sayıyı ya da golü engellemek için taktik faul yapma özellikleri arasında negatif bir ilişki söz tespit edilmiştir. Farklı bir ifade ile bir sporda kurala bağlı ve bağlı olmayan fair play özelliklerinin gelişmesi daha az hilenin yapılmasına, rakibi bir düşman olarak değil oyunun bir parçası olarak görmesine katkı sağlayacaktır.

Bununla birlikte "sosyal normlara uyum" ile ahlaki karar alma boyutlarından "hileyi benimsemek" pozitif ilişkili, "rakibe saygı" ile "hileyi benimsemek" negatif ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca ahlaki karar alma tutumlarının tüm alt boyutlarının "sosyal normlara uyum" ve "sporda sorumluluklara bağlılık" boyutlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Ahlaki karar alma tutumlarından "adilce kazanmayı korumak" ve "yarışma severliği benimsemek" alt boyutlarının sportmenlik yönelimi alt boyutlarından "kurallar ve yönetime saygı" ve "rakibe saygı" boyutlarına anlamlı katkısı görülürken, "hileyi benimsemek" alt boyutunun anlamlı bir katkısının olmadığı görülmüştür.

Sonuç olarak, sosyal normlara uyum, kurallara ve yönetime saygı, sporda sorumluluklara bağlılık, rakibe saygı alt boyutlarının her birinin hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek ve adilce kazanmayı korumak alt boyutları ile anlamlı bir model oluşturduğu ortaya çıkarılmıştır. Özellikle sportmenlik yönelimi her bir alt boyutunun "adilce kazanmayı korumak" alt boyutu üzerinde önemli bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

Sporcuların sportmenlik yönelimlerinin her bir alt boyutunun "adilce kazanmayı korumak" alt boyutu üzerinde güçlü yordayıcı olmasının sebebi erdem sahibi, ahlak değerlerine önem veren bir sporcunun sorumluluklara daha bağlı bir role sahip olması özelliğinden kaynaklanabilir.

Bu araştırma spor sporcunun ahlaki olarak eğitilmesinin dürüstlük, hoşgörü, işbirliği ve saygı gibi temel ahlaki değerlerin benimsetilmesinin spor sahalarında meydana gelen birçok şiddet ve olumsuzluğun önlenmesine temel oluşturacağı bulgularını temellendirmektedir. Sporda olumsuz davranışların çözülmesi sporcuların rakibi bir düşman gibi değil oyunun bir

parçası olarak görmelerine, yenilince sonuca ve kazanana saygı göstermek gibi özelliklerinin geliştirilmesine bağlıdır.

Alan yazın incelendiğinde sporcuların ahlaki kara alma tutumlarının sportmenlik yönelim boyutları açısından inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Fakat Gerek ahlaki karar alma alt boyutlarından hileyi benimsemek, yarışma severliği benimsemek, adilce kazanmayı korumak alt boyutları ile kişisel değişkenler arasında gerek ise sportmenlik yönelimi ölçeği alt boyutlarından sosyal normlara uyum, kurallara ve yönetime saygı, sporda sorumluluklara bağlılık, rakibe saygı alt boyutları kişisel değişkenler arasında anlamlı farklılıklara rastlanmıştır (Lee ve ark., 2007; Tsai ve Fung 2005; Gürpınar 2014c; Mouratidou vd., 2007; Altın ve Özşarı 2017).

Çalışmanın bazı sınırlamaları vardır. Bu araştırmada, sporcuların ahlaki karar alma tutumlarının, sportmenlik yönelimi boyutları yönünden incelenmesi hedeflenmiştir. Daha sonraki yapılacak araştırmalarda sporcuların ahlaki karar alma tutumları ile farklı değişkenler ilişkilendirilebilir. Sporcuların ahlaki karar alma tutumları ve sportmenlik yönelimleri ile sporunun kişiliği, ebeveyn ve aile yönlendirme ilişkisi ele alınabilir.

Ayrıca bu araştırma Türkiye Gençler ve Büyükler Wushu Sanda ve Taolu Şampiyonasına katılan 487 erkek sporcu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Daha geniş örneklem üzerinde farklı branşlarda araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

1. **Altın, M., Özşarı A.** (2017). Sporcu eğitim merkezlerinde yatılı olarak eğitim gören sporcuların ahlaki karar alma tutumları. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 3(1), 133-145.
2. **Arslan, B.** (2018). Türkiye'deki Bocce Ve Dart Sporcularının Ahlaki Karar Alma Tutumlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Bartın üniversitesi.
3. **Bandura, A.** (1991). Social cognitive theory of moral thought and action. *Handbook of moral behavior and development*, 1, 45-103.
4. **Chantal, Y., Soubranne R., & Brunel P.C.** (2009). Exploring the social image of anabolic steroids users through motivation, sportpersonship orientations and aggression. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 19(2), 228-234.
5. **Dunn, R.S., Dunn, K.J.** (1999). The complete guide to the learning styles inservice system. Allyn & Bacon.
6. **Gano-Overway, L.A., Guivernau, M., Magyar, T.M., Waldron, J.J., & Ewing, M.E.** (2005). Achievement goal perspectives, perceptions of the motivational climate, and sportpersonship: Individual and team effects. *Psychology of sport and exercise*, 6(2), 215-232.
7. **Gürpınar, B.** (2014a). Altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumları ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Bir Türk örneğinde geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 39(176).
8. **Gürpınar, B.** (2014b). Sporcu ortaokul ve lise öğrencilerinin spora ait değişkenler açısından ahlaki karar alma tutumları. *Eğitim ve Bilim*, 39(176).
9. **Gürpınar, B.** (2014c). Cinsiyet, eğitim seviyesi ve spora ait değişkenler açısından ortaokul ve lise'de okuyan sporcu

- öğrencilerin ahlaki karar alma tutumları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39(176): 413-424.
10. **Kavussanu, M.** (2008). Moral behaviour in sport: A critical review of the literature. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1(2), 124-138.
 11. **Kavussanu, M., & Roberts, G. C.** (2001). Moral functioning in sport: An achievement goal perspective. *Journal of sport and Exercise Psychology*, 23(1), 37-54.
 12. **Lee, M.J., Whitehead J., & Ntoumanis N.** (2007). Development of the attitudes to moral decision-making in youth sport questionnaire (AMDYSQ). *Psychology of Sport and Exercise*, 8(3): 369-392.
 13. **Lemyre, P.N., Roberts, G.C., Ommundsen, Y.** (2002). Achievement goal orientations, perceived ability, and sportpersonship in youth soccer. *Journal of applied sport psychology*, 14(2), 120-136.
 14. **Miller, B.W., Roberts, G.C., Ommundsen, Y.** (2004). Effect of motivational climate on sportpersonship among competitive youth male and female football players. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 14(3), 193-202.
 15. **Pizzi, G., & Stanger, N.** (2020). Consequences of teammate moral behaviour: Linking team moral norms with cohesion and collective efficacy. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 18(4), 437-453.
 16. **Ponseti, F.J, Palou, P., Borràs, P.A., Vidal, J., Cantalops, J., Ortega, F., & Garcia-Mas A.** (2012). El Cuestionario de Disposición al Engaño en el Deporte (CDED): su aplicación a jóvenes deportistas. *Revista de Psicología del Deporte*, 21(1), 75-80.
 17. **Rest, J.R.** (1984). The major components of morality". In *Morality, moral behavior, and moral development*, Edited by: Kurtines, W. and Gewirtz, J. 556–629. New York: Wiley.
 18. **Sarı, İ., & Köleli, N. Y.** (2020) Antrenör Kaynaklı Destekleyici ve Kısıtlayıcı Güdüsel İklimin Sporcuların Tükenmişlik ve Ahlaki Karar Alma Tutumları ile İlişkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 31(2), 69-82.
 19. **Sezen-Balçıklı, G.** (2010). Çok boyutlu sportmenlik yönelimi ölçeği'nin türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Gazi beden eğitimi ve spor bilimleri dergisi*, 15(1), 1-10.
 20. **Shields, D.L. and Bredemeier, B.J.L.** (2007) "Advances in sport morality research". In *Handbook of sport psychology*, 3rd ed, Edited by: Tenenbaum, G. and Eklund, R. C. 662–683. Indianapolis, IN: Wiley.
 21. **Solomon, G.B.** (2004) "A lifespan view of moral development in physical activity". In *Developmental sport and exercise psychology: A lifespan perspective*, Edited by: Weiss, M.R. Morgantown, WV: Fitness Information Technology.
 22. **Stornes, T., Ommundsen, Y.** (2004). Achievement goals, motivational climate and sportpersonship: a study of young handball players. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 48(2), 205-221.
 23. **Telama, R., Liukkonen, J.** (1999). The relationship between goal orientation, prosocial behavior, and physical activity among schoolchildren. In Paper presented at "Youth Sports in the 21st Century", May 1999, Institute for the Study of Youth Sports, Michigan State University, East Lansing, Michigan.
 24. **Tsai, E., Fung, L.** (2005). Sportpersonship in youth basketball and volleyball players. *Athletic Insight*, 7(2): 37-46.
 25. **Turiel, E.** (1983). *The development of social knowledge: Morality and convention*. Cambridge University Press.
 26. **Vallerand, R. J., Brière, N. M., Blanchard, C., & Provencher, P.** (1997). Development and validation of the multidimensional sportpersonship orientations scale. *Journal of Sport & Exercise Psychology*.
 27. **Weiss, M.R., Smith, A.L. and Stuntz, C.P.** (2008). "Moral development in sport and physical activity". In *Advances in sport psychology*, Edited by: Horn, T.S. 187–210. Champaign, IL: Human Kinetics.